

Nevenka Bezić-Božanić

DVIJE OPUTE BRATOVŠTINA U SPLITSKOM VELOM VAROŠU

U splitskom Velom varošu bilo je već u srednjem vijeku više bratovština, ali je veći broj osnovan u razdoblju od XVI do XVIII stoljeća.¹⁾ Jedna od tih bratovština je ona »Gospe od Seoca« osnovana 1645. godine u istoimenoj crkvi, koja se sačuvala do naših dana. Crkva je jednobrodna građevina s četverokutnom apsidom i zvonikom na preslicu sred pročelja. Sagrađena nadomak Matošića ulice između kuća s odlikama pučkog graditeljstva upotpunjava slikovito jednu malu cjelinu unutar Velog varoša. U unutrašnjosti je apside presvođena polukružnim svodom, a u lađi nalazi se u pločniku osam bratimskih grobova, dok je nekoliko grobova ugrađeno i u pločnik sakristije, koja se nalazi lijevo od apside. Na nadgrobnim pločama uklesana su slova: S. D. F. B. V. D. SOCA.

U crkvi se čuva popis bratima tzv. oputa na traci od teleće kože dugoj oko 133 cm i širokoj oko 12 cm. Imena i prezimena ispisana su crnom bojom, a na početku je natpis iz godine 1792. kad je i popis bratima sastavljen. Natpis glasi : LISTA BRATIMIH BLAXENE GOSPE OD SOCA V SPLISCOMV ZAGRAGIV UČIGNENA NA PARVI GIUGNIA 1792. Ispod natpisa teče popis bratima. Oputa se godinama popunjavala, što se vidi po različitom načinu pisanja, ali nije moguće utvrditi koje su to bile godine. Na popisu je osamdeset i šest bratima od toga šezdeset muškaraca i dvadeset i šest žena. S obje strane opute uz rub su po dvije rupice kroz koje je provučena mala kožna vrpca na kraju sa čvorićima, a njenim pomicanjem naprijed ili natrag bilježile su se obveze bratima. Prema tom popisu u bratovštini Gospe od Seoca spominju se slijedeća prezimena:²⁾

ALUJEVIĆ, ANDREIS,
 BAKOTIĆ, BARBARIĆ, BARIĆ, BONAČIĆ, BORČIĆ, BOŽUNIĆ,
 CATKUN,
 ČELANOVIĆ, ČELIĆ, ČULIĆ
 DRAGIČEVIĆ, DRUŽEIĆ, DUDAN,
 FRANIČEVIĆ,
 GARLINA, GLIKOVIĆ,
 IVANČIĆ, IVANIŠEVIĆ, IVIČEVIĆ,

JADRIĆ, JELAČIĆ,
KATUNARIĆ, KOCEIĆ, KOVAČIĆ, KRIŽEVIĆ, KRSTULOVIĆ,
LUSTI,
MANDIĆ, MAROJEVIĆ, MAROLI, MATOŠIĆ, MIJIĆ, MLADINIĆ, MU-
LJAČIĆ, MUŽINIĆ,
NADE, NINČEVIĆ,
PAIĆ, PAVLOVIĆ, PILIĆ, POPOVIĆ,
RADIČIĆ, RADMILOVIĆ, RATAJEV, ROSANDIĆ,
SENJANOVIĆ, SIRIŠČEVIĆ, SKLADNICA, SMOJE,
ŠETKO, ŠITIĆ, ŠKARIĆ, ŠORE,
TANGAR, TOMAŠIĆ, TONŠIĆ, TUDORIĆ,
UGRINOV,
VELAT, VRDOLJAK, VUŠKOVIĆ,
ZORIČIĆ.

Od zanimanja spominju se samo svećenik Marko Dudan i potpukovnik Aleksandar Lusti. Iako su lična imena isključivo svetačka, zabilježena su u hrvatskom obliku: Bare, Bože, Duje, Frane, Gargo, Ivan, Ivanica, Jele, Kate, Luce, Mande, Mandina, Mare, Mate, Matija, Osib, Stipan, Šimun, Toma, Vice i Vicko.

Prezimana i imena pisana su talijanskim pravopisom, pa se slova čitaju: c=č, k; ch=ć; g=j; gl=lj; gn=nj; ss=š; u=v; z=c; x=ž.

U Historijskom arhivu u Splitu čuva se arhivska ostavština bratovštine sv. Mande po Ubogih, koja se nalazila uz crkvicu sv. Mande i sv. Lazara na istočnom rubu Velog varoša.³⁾ Crkvice se spominje u XIV stoljeću, ali je iz tog vremena ostala samo gotička presvođena apsida. Ostali dijelovi nadograđeni su ili pregrađeni kasnije, vjerojatno u doba baroka. Najstariji dosada poznati spomen bratovštine je iz 1736. kad se traži popravak crkve. Godine 1773. popravljaju se crkvena vrata i kupuje novi lanac za zvono,⁴⁾ a 1787. za vrijeme župana Šimuna Petričevića također se obavljaju neki popravci, jer se u računskoj knjizi spominje trošak »mande« za majstora Šoru i bojadisara Tomu. To se vjerojatno radi o zidaru Luki Šori, koji se nalazi u popisu bratima 1795, a slijedeće godine je i župan bratovštine. Godine 1780. za vrijeme župana Tome Lisice popravljala se bratimska kuća, pa je za popravak kupljen kamen i kamene ploče, a radove je izvodio majstor Antun Šoltanin.⁵⁾

Godine 1776. za vrijeme župana Stipana Ivičevića bratovština je imala 235,17 lira,⁶⁾ slijedeće godine bratimi su kupovali za zajednički objed kozje meso, rižu, tjesteninu, vino, rakiju i sir, a prodavali su smokve, bademe, ulje i ječam. Posjedovali su zemlju na mjestu zvanom Ograda, te kuću na Stagnji. U računske knjige koje su se uredno vodile, ali nisu za sve godine sačuvane, tačno se bilježio svaki primitak i izdatak, a na kraju godine račune je pregledala stara i nova uprava, koja je izabrana za slijedeću godinu. Župan se birao svake godine, pa se tako 1761. spominje župan Ivan Ivančić, 1762. Mihovil Kačić, 1764. Petar Ružić, 1766. Jakov Borovčić, 1773. Antun Franičev, 1774. Marko Vrdoljak, 1775. Dujam Ivanišević, 1776. Stipan Ivičević, 1779. Bartul Vrdoljak, 1782. Jakov Tomašić, 1784. Mladin Ivičević, 1785. Osib Vrdoljak, 1786. Ivan Ivančić, 1788. Mato

Vrdoljak, 1789. Pavao Radmilović, 1790. Ivan Vrdoljak, 1791. Ivan Velat, 1794. Ivan Borković, 1795. Antun Čelanović, 1796. Luka Šore, 1797. Frane Kovačić, 1798. Stipan Kovačić, 1799. Ivan Vrdoljak i drugi.⁷⁾

Najstariji dosada poznati popis bratima sačuvao se iz godine 1761, u njemu je zapisano dvadeset i sedam bratima od toga devet žena, a spominju se slijedeća prezimena:

BARIC, BONACIĆ, BOROVČIĆ, DIMIĆ, IVANČIĆ, IVIČEVIĆ, IVANIŠEVIĆ, KAČIĆ, LISICA, MAČUKAT, PERLAIN, RUŽIĆ, ŠORE, TUDORIĆ, VELAT, VITAJEVIĆ, VRDOLJAK.⁸⁾

U Historijskom arhivu u Splitu čuva se i nedatirana oputa bratovštine »sv. Mande po Ubogih«, na kojoj su zabilježena imena i prezimena osamdeset i jednog bratima, od toga osamnaest žena.⁹⁾ Oputa je oštećena i siabo čitljiva, a nalazi se u okviru pod staklom. Njen značaj je upravo u tome što donosi popis stanovnika jednog određenog vremenskog razdoblja. To su prezimena:

ALJINOVIĆ,

BAKOTIĆ, BARANOVIĆ, BARBARIĆ, BARIĆ, BARIŠA, BEGO, BOROVČIĆ, BOŽULIĆ, BRAOVIĆ, BULJAN, BURIĆ,

CVITIĆ, ČELANOVIĆ,

DOMILIA, DREINA (Nadimak za Jelaska), DRUŽEIĆ,

GRUBIĆ,

IVANČIĆ,

JURJEVIĆ,

KALITERNA, KOCEIĆ, KOVAČIĆ, KURIR,

LIGUTIĆ,

MANDIĆ, MARINOVIĆ, MATOŠIĆ,

PENIĆ, PERLAIN, PETRIĆ, PLENKOVIĆ, POPOVIĆ, POSTRIĆ,

RADIŠIĆ, RADOVNIKOVIC, REIĆ,

SARDELIĆ, SLAVIĆ, ŠAKIĆ, ŠORE zv. BISCHI,

TOMACH, TOMAŠIĆ, TOMIĆ, TOMIČIĆ,

VELAT zv. GONAT, VRDOLJAK,

ZLODRE.

Od ličnih imena spominju se Andrija, Antica i Anton, Bartul, Duje i Dujka, Frane, Ivan i Ivanica, Jakov, Jure, Katina, Mande, Marin, Mate, Miho, Mikula, Paval, Stipan i Tomica na hrvatskom jeziku pisana talijanskim pravopisom. Kod žena je prezime zapisano u obliku pridjeva: Begina, Baranovićeva, Burina, Cvitića, Šorina, a jedna od njih zabilježena je kao Skojareva. Zanimanja se ne spominju, a zabilježena je i jedna kontesa, to je Laura Slavić. Međutim u popisu se prepoznaje graditelj Vicko Marinović, pa se prema tome ova oputa može datirati u XIX stoljeće,¹⁰⁾ jer je on u neposrednoj blizini imao kuću.

Bratovština je imala u crkvi i predmete koji su bili potrebni za vjerske obrede, a i za potrebe bratima. Iz XVIII stoljeća sačuvala su se dva popisa, jedan je iz 1749.¹¹⁾ a drugi nije datiran.¹²⁾ U popisima se spominje oltarna slika sv. Mande i sv. Lazara s drugim svecima ukrašena krunama

i nakitom, te dva antependija od pozlaćene i oslikane kože u drvenom okviru. Zatim su tu svijećnjaci, vaze s umjetnim cvijećem, mjedeni i drveni križ, srebrni pozlaćeni kalež, misali, misno ruho, oltarni pokrivači i jastuci, te ormari, sanduci s ključevima, kutije za milodare, pila za ulje, »maštil« za sir, lijevak i drugo, a spominje se matrikula, arhiv bratovštine, pisane legende sv. Mande i nekoliko tiskanih molitva i litanija na hrvatskom jeziku, koji se danas čuvaju među arhivskom građom ove bratovštine u Historijskom arhivu. U knjigama računa spominje se i kupovina nekih predmeta. Tako je 1761. godine kupljena čipka za dvije misne košulje i plaćeno šivanje, 1777. uređena je crvena planita i kupljene palme te popravljena ključaonica, 1781. kupljen je stalak za čitanje, 1783. staklo za svjetiljku, 1786. gotarica i uže za svjetiljku, 1788. popravljeno je zvono 1792. očišćen kalež, 1794. popavljen je svijećnak. 1800. kupljena još jedna gotarica, a 1802. za moćnik dano je dvanaest lira.¹³⁾ Godine 1912. u ljevaonici Jakova Cukrova preliveno je staro zvono u novo, pa je tako crkva sv. Mande izgubila možda svoje najstarije zvono.¹⁴⁾

Sve te predmete od kojih se neki čuvaju još i danas u spomenutoj crkvi kupljeni su od priloga bratima i prihoda bratovštine. Za stanovništvo grada bratovštine su značile mnogo, one su bile središte društvenog života, a svojim članovima ulijevale su osjećaj sigurnosti, jer su bratimi bili bliski jedni drugima u dobru i zlu, zajedno se veselili, tugovali i međusobno se pomagali, a to zrači iz pravilnika bratovština koji su se sačuvali do naših dana.

BILJEŠKE

- 1) G. Novak, Povijest Splita, sv. III, Split 1978, str. 1509—1516. — N. Bezić-Božanić, Četiri pravilnika bratovština iz splitskog Velog varoša, Čakavska rič 1—2, Split 1984. str. 105—134.
- 2) Don Marco Dudan, Marco Paich, Mandina Iuanisseuich, Matte Velat, Mare Sorina, Frane Popouich, Loure Sitich, Luce Iuichieuich, Iuan Iuancich, Iuan Mattossich, Iuaniza Paulouich, Petar Druzeglich, Anton Sore, Catte Tomassich, Catte Mijich, Ellena Mugliacich, Andriana Segnanouich, Clara Sorina, Frane Borcich, Dome Halujeuich, Matte Verdogliak, Giacco Gelacich, Miho Rataglieu, Ossib Cattunarich, Iuan Bacotich, Anna Iuanisseuich, Frane Matossich, Mande Ninceuich, Gelle Bonacich, Andriana Tudorich, Frane Celich, Matte Koeglich, Stipan Celanouich, Simun Mandich, Petar Knixeuich, Vice Bonacich, Frane Smoglie, Lucca Pillich, Ossib Glicouich, Anton Radmilouich, Bare Garlina, Vice Rosandich, Gergo Druzeglich, Petar Ugrinou, Gargo Hallujeuich, Tona Andreis, Marco Zoricich, Catte Banich, Giacou Franichieuich, Mande Maroeuich, Iuan Vuscouich, Vilisco Boxunich, Matte Cattunarich, Ossib Catkun, Anton Maroli, Boxe Boxunich, Iuan Dragicieuich, Luce Giadrich, Iuaniza Radmilouich, Mattio Skarich, S(igno)r Tenente collo(nello) Alessandro Rado Lusti, Iuaniza Karstulouich, Anton Couacich, Iuan Radmilouich, Iuan Skladniza, Gelle Franicieuich, Stipan Velat, Mattio Simisceuich, Stipan Couacich, Alessandro Setko, Iuan Muximich, Matte Radmilouich, Anton Mladinich, Damian Mattossich, Frane Bonacich, Mate Sore, Boxe Culich, Mattia Mandich, Vice Barbarich, Luka Tangar, Anna Sorina, Duie Mattossich, Catte Radicich, Matte Nade, Anton Tonssich, Iuan Bacotich.
- 3) C. Fisković, Splitski lazaret i leprozorij, Acta historica medicinae, pharmaciae, veterinae, sv. III, 1—2, Beograd 1963, str. 5—26. — Isti, Zdravstvene prilike u Splitu krajem XVIII i prvih godina XIX stoljeća. Iz hrvatske medicinske prošlosti, Zagreb 1954, str. 250.
- 4) ... per agiustar le porte di chiesa ... più per kadene di kampana. I DO/BTŠ — VII. Historijski arhiv — Split (dalje HAS).

- 5) ... più al mistro Sore, più per marena fatta al Tomaso pitor.
... più per tre Fasi di partenice, più per ploche, più per sassi, più al mistro Antonio Soltanin per giornate ... Isto.
- 6) ... Adi 22 xbre L'anno 1776. Bi ucignen konat ù Criqui S. mande prid Bancho starom i nouom i prida stari zupan Stipan Iuichieuich zupanu Nouom Mladinu Iuicheuich. Isto.
- 7) Iuan Iuançich, Michiel Kacich, Pietro Ruxich, Giacuo Boroucih, Anton Franichieu, Marco Vardolgiach, Dojmo Iuanisseuich, Bartol Vardolgiach, Giachou Tomasich, Mladin Iuichieuich, Osib Vardolgiach, Paolo Radmilouich, ... Isto.
- 8) ... Iuan Iuançich, Mato Barich, Lorenzo Iuanisseuich, Antonio Iuichieuich, Mare Bonacich, Matio Rarich, Zuanne Vardolgiach, Marcho Vardolgiach, Mladin Iuicheuich, Antonio Iuicheuich, Mato Barich, Lucha Perlain, Zuanne Vardolgiach, Gielina Dimnich, Tomazo Lisiza, Nicholo Ruxich, Tomazo Sore, Michiel Kacich, Giachomo Boroucih, Zuanne Iuançich, Pietro Tudorich, Duicha Velatova, Mandalena Sorina, Mandalena Soroligina, Ursa Macuchatoua, Tomiza Iuanisseuich, Mare Iuicheuich, Betta Vitaeuich. Vacheta L'anno 1761. Isto.
- 9) Anton Vardolgiach, Ivan Vardogliach, Mattio Borovcih, Ivan Ivançich, Simun Petrigev, Galo Barisia, Marin Giurgevich, Cate Sorina Bisch, Duica Velat Gonat, Alma Mara ..., Stipan ..., Jacov Tomasich, Anton Çelanovich, ... Viscova Matosich, Duica Covaçichia, Stipan Covaçich, Tomiza Sorina, Paval Penich, Ivan ..., Petar ..., ... Begina, Miho ..., Paval Covaçich, Carlo ..., Mate Radovnicovich, Iure Popovich, Spiro ... Catina Baranovichia, Matusa Terzigia, Paval Ligutich, Maria Braocicha, ... Caliterna, Bartul Covaçich, Anton Halinovich, Ivaniza Zufitichia, Jacov Curir, Ivan Sachich, Stipan Domilia, Petar Ivançich, Frane Matosich, Antiza Relina, Lovre Mandich, Duie Sardelich, Spina Ivançich, Dujila Matosich, Andria Cotelich, Luca Vardoiaich, Viceza Marinovich, Visco Marinovich, Antun Bosulich, Zorzi Postrich, ..., Duje Parlain, Ivan Radisich, Lovre Barich, Ante Domilino, Micula Velat, Maria Burina, Matti Bacotich, Mande Parlain, Duje Vardoiaich, Duje Barbarich, Anna Scogliareva, Antiza Tomichia, Ivan Druseich, ... Buglian, Anton Tomich, Co: Laura Slavich, Duica Dreina, Anton Domilia, Illia Tomach, Anton Zlodre, Andria Tomich, Toma Plencovich, Lovre Grubich, ... Tomich, Ivan Tomicich, Mari ..., Duje ... (dio opute je razbijen).
- 10) C. Fisković, Splitski graditelj u doba ponarodenja Splita Vucko Marinović. Zbornik »Split u preporodno doba«, Split 1984. str. 275—300.
- 11) 1749. Inventario della robba di chiesa Consegnata da zupan Matio Bogdanouich al zupan nuouo Gregorio Gelauich come segue

Prima la Imagine di santa Maddalena
Antependio di Condoro con suaze no. 2 (numero)

Corona argento alla Imagine no. 1
Candilieri d'Oton no. 6
Lampade d'Oton con uere
Planete con stole e maneghe no. 2
Comisi con merli no. 3
Calice con patena no. 1
Misali no. 1
Schiaueto no. 1
Veli per calice no. 2
Corporali no. 3
Borse no. 3
Purificatori no. 6
Tela barchina per .. altar no. 1
Cusini di seda no. 3
Sacrum
Toribol è nauicella
Casete di candele no. 2
Campane piccole per altar no. 1
Campana al campanel no. 1

Ampolete no. 2
 Scatole per elemosina no. 1
 Scatola per osti no. 1
 Armer con chiaue no. 1
 Bancho con chiaue no. 1
 badil no. 1
 Pila per oglio con lucheto no. 1
 Croce di legno no. 1
 Caseta di nogera no. 1
 Vaso con piria e quartin
 La Marigola no. 1
 Legendi di S. Madalena no. 1
 Scritture no. 5
 Un sugaman no. 1
 Palme con fiori no. 10
 Calamar no. 1
 Mastel per formagio no. 1

12) Inuentario della roba che esiste nella chiesa di Santa Maria Maddalena qui à piedi (indicati come segue):

1. La pala di Santa Maria Maddalena con S. Lazaro ad altri Santi sapora la detta pala con n(umer)o 7. Corone piccole e grande
2. No. un pajo orchini d'oro a tre pirole con galoni a fillograna con cinque perle per andonna
3. Cadinella d'otton al collo della Santa
4. 8 Candelieri d'otton 4 grandi e 4 piccoli
 5 Vasi con sui 4 fiori noui e 6 Vecchi
 3 Sacri convirj ossia tabelle e 3 nuoui
 3 Paja cussini d'altar
 1 Agnus che si mette all'Altar
 1 Croce di ottone che sta sopra l'Altar
 1 Coltrina Blù per coprire l'Altar
- 14 Tavaglie d'Altar sottile
 1 detta de Leturino
 3 Camice coi suoi cingali
 4 Amiti
 4 Pianete col loro sortimento delle quali una nuoua
 1 Calice d'argento indorato con sua patena
 8 Purificatori da Calice
 2 Corporali
 4 Fazoletti di ampoline
 1 Pajo Ampoline con suo piatello
 2 Messali e 2 vasi di nuouo. Isto HAS

13) 1761. più per le merli di Camisa e per fattura Lire 13:12.

1777. per giustar una pianeta turchina Lire 26

Palme ali Cantori Lire 1

più per seda Soldi 2

per giustar la seradura Lire 1

1781. più per Leturin

1783. più il vero di lampada

1786. più per una gostarica soldi 19

più per corda di Lampada Lire 1:8

1788. più per giustar la Campana pichola Lire una soldi 2

più di Lucheta di pula

1792. più per netar Calice Lire 9

1794. far governar un Candelier Soldi 10

1800. più una costarica Lire 124

1802. più per reliquiario Lire 12.

14) Inventari crkvica Gospe Soca i sv. Mande bit ée posebno obradeni.